

המטלטלין, ולכן כל הנכסים שמותיר האב במוותו, משועבדים לתשלום הגזילה, גם אם אכלו הבנים לאחר יאוש. (עפ"י הרא"ש, ש"ט, סמ"ע חו"מ שסא סק"י)

אלא אמר רבא: כי שכיבנא, ר' אושעיא נפיק לוותי דתריצנא מתני' כוותיה'
 'לפתח חטאת רובץ' – כיון שמת האדם, הכל באים לתבוע את המגיע להם. גם ה'חטאת' – החטא הקטן ביותר, גם הוא שומר על הפתח.
 והנה אמרו, כל העושה מצוה אחת, מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה, מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, וקשורה בו ככלב.
 ומי שלמד ועלה בידו לתרץ דברי הרמב"ם, או רש"י ותוספות, הלא יצאו המה לקראתו לקבל פניו בעולם האמת, כפי שאמר רבא 'כי שכיבנא...'. ומעתה, נקל לשער העלבון הגדול, שבעת יצאו רבותינו הראשונים והאחרונים לקראת הנשמה, יופיע פתאום גם המקטרג הנולד מהחטאת ויתבע את חלקו! (חפץ חיים' – בראשית).

דף קיב

באורים בפשט ועיונים

ושאני הכא דאמר קרא: אל תקח מאתו נשך ותרבית' – אהדר ליה כי היכי דנחי (ד'נחיה) בהדך, לדידיה קא מוזהר ליה רחמנא, לבריה לא מוזהר ליה רחמנא' – הדרש מסתמך על סוף המקרא: 'אל תקח... וחי אחיך עמך', שמזה נלמד, החזירהו לו כדי שיחיה עמך. וכיון שנתן מדעתו, אין אזהרה זו מתייחסת אלא לזה שלקח ממנו, ולא לבנו, שאינו מוזהר יותר מכל אדם מישראל. (הרשב"א).

(וכו"ב מצינו פעמים רבות בדרוז"ל, שהביאו בדרשה את תחילת הפסוק, בהסתמך על סופו, כאומר 'וכו' וכמוש"כ התוס' בנויר מח. ד"ה לאביו) וכיוצא בזה בפרוש הרא"ש – נדרים נה. ועוד רבות.
 והנה שתי דוגמאות נוספות: חגיגה יב, א – 'אדה"ר מן הארץ עד לרקיע' וכו' והראיה נסמכת על המשך הפסוק 'למקצה השמים' וכמוש"כ רש"י.

שם טו: זעליו הכתוב אומר: 'משכני אחריו נרוצה' ועיקר הסמך מהסיפא 'הביאני המלך חדריו'. ע"ש במהרש"א.
 מהרמ"ה (בשיטה מקובצת) משמע, שאיסור 'אל תקח' אינו קיים כלל אצל היורשים, וגם אם האב לא לקח בחייו, אין הם מוזהרים מלקחת. (אלא שהוסיף וכתב שמותר להם ליטול הרבית 'מדעתו של הלוה'. ויש להוכיח שדעתו שמבחינה ממונית – משפטית לא חל חוב על הרבית, כי אם אכן נוצר חוב ממון, יכולים ליטול אף בעל-כרחו. – מרשימות הגר"ש רחובסקי זצ"ל – מובא בשיעורי ר"ש – קדושין ו: אות גג).
 (יש להעיר, שהרמ"ה לא הזכיר אלא שאם נטלו היורשים, גם לאחר מות אביהם, אינם חייבים להחזיר. ואפשר אולי שלכתחילה אסור להם ליטול, משום שע"כ הם עושים את אביהם לעברייך, כי אף שנתחייב כבר, אם לא תילקח הרבית, הרי לא יצא העוון אל הפועל, אלא שאם כבר נטלו, נקבעה כבר עבירתו, ומחויב חזרה – פטורים. ובשיעורי ר"ש שם איתא שלהרמ"ה מותר להם אף לכתחילה ליטול).

'היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת – פטור, שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד' – יש

מי שתמה (אמרי משה' ל), כיצד שייך לפטור את השואל משום 'קם ליה בדרכה מיניה', והלא אין אנו באים לחייבו מצד מעשיו שטבת, כי גם אם מתה הבהמה מעצמה – הלא חייב באונסין, והרי מסתבר שאם מתה הבהמה ובאותה עת בדיוק יחויב הוא מיתה, אין לפטרו משום 'קלב"מ', לפי שאין מעשיו מחייבים אותו בממון, ואם כן, מה לי במה שנתחייב מיתה בעת הטביחה, הלא אין זה גרוע מאילו מתה הבהמה מאליה?

כמו כן יש להעיר על מה שכתבו כמה מהראשונים, שאין אומרים 'קם ליה בדרכה מיניה' אלא על חיוב ממון שחל על האדם כתוצאה מנזק וכדומה, אבל על התחייבות ממונית שחייב האדם את עצמו, לא שייך קלב"מ, והלא השואל נתחייב מחמת תנאי ומו"מ שקיבל על עצמו, ומדוע נפטור? ויש להוכיח, שגדר חיובי השומרין אכן אינם כהסכמה הדדית שבין שני צדדים, אלא ענינו חיוב הגברא שהתורה הטילה עליו ושעבדתו, ועשאתו תורה כאילו הזיק בידים – כך גדרו של חיוב השומר, ולכך שייך בו קלב"מ. (עפ"י 'בית ישי' – פו).

(ואפשר שהגדרה זו גופא תלויה בנידון הגמרא מאימתי חל החיוב, שאם חיוב השואל חל בשאלה, אין אומרים קלב"מ בטביחה, כי אין מעשיו גורמים חיוב, וכאילו מתה מאליה, כשאלה הנ"ל. אך לרב פפא שזמן החיוב הוא בעת האונס, אין דנים את קבלתו הראשונה כתנאי והתחייבות, אלא גדר חיובו כמזיק, בעת המאורע.

ובזה מיושבת שיטת האחרונים (ע' רעק"א כתובות לא: ועוד) שפטור קלב"מ אינו רק בעת המעשה המחייב ממון, אלא גם במעשה שחיוב הממון מונח בו (תנאי החיוב), והלא לפ"ז היה צריך להיפטר כאן גם לאותו צד שהחיוב חל בשאלה, כי ודאי הטביחה היא על כל פנים תנאי לחיובו? אך להנ"ל לק"מ, כי לפי אותו צד שהחיוב חל בעת השאלה, מעיקרא לא שייך כלל קלב"מ, כי יש כאן התחייבות עצמית, וגם טביחתו אינה גרועה מאילו מתה מעצמה).

(ע"ב) 'מי דמי, התם הוא דמפקינן מיניה דלא קיימא ליה אחזקה דאבוה, אבל היכא דאית ליה חזקה דאבוה, לא' – לפי זה יש לומר שזה שהורה רבי אבין להצדיק את הקטן שסגר את

הדלת בפני ר' ירמיה, לא משום שסובר כסומכוס, אלא גם חכמים מודים, שכיון שיש חזקת אב, אין נזקקין להוציא ממון הקטן מחזקתו.

ומחלוקת סומכוס וחכמים כאשר הגזילה קיימת וידועה, וכגון שבאו עדים בחיי האב. ובה יש לפסוק כחכמים שמוציאין מידם. (הרא"ש, עפ"י הרי"ף. וכן פסק בשו"ע חו"מ חו"מ שסא, ז ע"ש בהגר"א. ויש אומרים שנוקקין לעדי גזילה אפילו לאחר מות האב – ע' בסמ"ע שם ובסי' קי סקי"ב).

'אסברה לך טעמיה דרבי יוחנן, אמר קרא: 'והועד בבעליו ולא ישמרנו' – אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו' – התוספות פרשו שהוא כאומר שאף בקיום שטרות סובר ר' יוחנן את אותו עקרון של 'יבוא בעל השור...', ואולם גם רב החולק בקיום שטרות, סובר בעלמא 'יבוא בעל השור...'

והרשב"א פרש שדברים אלו מתיחסים לתהייתו של רבי יוחנן (ולא לנידון קיום שטרות): 'זכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין?' – ומפרש מדוע נקט כדעת סומכוס ולא כחכמים. והביא שיש ספרים שקטע זה מופיע לאחר 'תהי בה ר' יוחנן'.

– עוד כתב הרשב"א לפרש, מדוע בחולה וזקן נעקר דין זה, והלא מן התורה הוא? – לפי שמדאורייתא אין צריך לקבל עדות בפני הבעל-דין אלא בשור שהרג, שדינו כמיתת אדם, אבל בדיני ממונות אין צריך לקבל בפניו מן התורה אלא מדרבנן. (וע' שו"ת רעק"א ח"א צט. ולכן אין כתיב 'והועד בבעליו' אלא בשור שנגח

אדם, אבל שור שנגח שור כתוב 'או נודע' ותו לא – 'משך חכמה' משפטים כא, לו).
 (וכבר נחלקו גדולי האחרונים להלכה, האם ניתן לקבל עדות שלא בפני בעל-דין בשאר עדויות שאינן של ממון (ואפילו בדיני נפשות), כאשר אין אפשרות לקבל בפניהם – ע' שו"ת הרמ"א יב; נודע ביהודה – קמא אה"ע עב; אגרות משה אה"ע ח"א נב, ג).

דף קיג

הערות ובאורים בפשט

'זמנא וזמנא בתר זמנא' – כלומר, אין נותנים לו אותם ג' ימים יחד, אלא קובעים זמן לכל אחד ואחד בפני עצמו. ומתרין בו בכל פעם. (הרשב"א)

'לא יהיבנא זמנא לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי' – רש"י כתב, משום שעסוקין בקציר ובבציר (וכדרך שבקש רבא מן התלמידים לא להראות לפניו בימי ניסן ותשרי, כדי שיעשו לפרנסת כל השנה – ברכות לה:). וכן פרשו כמה ראשונים (ע' שטמ"ק ועוד).

ואולם הרמב"ם (סנהדרין כה, ט) פרש, מפני שטרודין במועדות. (ולשני הפירושים, קובעין זמן בסיון, שאין בו טרדת מלאכה ואין בו אלא יום אחד יום-טוב. ע' פרישה וסמ"ע חו"מ ה סק"ה. ויש חולקין – ע' ברכי יוסף שם.)
 ויש נפקותא בין הפירושים, האם מזמינים לדין בחול המועד, שאין טרודים במלאכה אך טרודים בעניני החג – כן מבואר בחדושי הריטב"א ריש מועד-קטן.
 וע"ע שו"ת שבות יעקב – קלט, על קביעת זמן לדין לחתן).

'לא יהיבין זמנא לא לבני כלה בכלה ולא לבני ריגלא בריגלא...' – כיוצא בזה כתב הרמ"א (חו"מ ה, ב מהמרדכי): 'ויש אומרים דאין לקבול בבית הכנסת בניסן ולא בימים נוראים אפילו על בני כפרים שבאו למנין, אלא קבעין להו זמנא אחר הרגל. ואם יש דחיה ורמאות – דנין לאלתר.'

'אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין' – מדברי התוספות מבואר, שלדעת הסוברים סתם גזילה אין בה יאוש בעלים – הרי אסור מן הדין ליטול אותן מעות, לפי שאינם שייכים למוכס (אלא כיון שאין ודאות שהם גזל, לכן מותר לקחת עודף המגיע לו, כמבואר בגמרא).
 והרשב"א כתב, כיון שאין הפרוטות מסויימים, הרי הבעלים מתייאשים מאותן מטבעות אע"פ שאינם מתייאשים מן התשלומין, ולכן מן הדין אין אסור ליטול אותם, אלא להרחקה ולמגדר מילתא אסרו לכתחילה לקנות מן המוכסין והגזלנים. (וכ"כ התוס' למ"ד סתם גזילה יאוש בעלים).
 (וע' במובא ביוס"ד – קדושין נב (חוברת יא) על אודות חיוב השבה בגזלת מטבע מסוים. ולכאורה כבר נפתח כאן הדבר בראשונים).

(ע"ב) 'בזמן שהן מסורים בידך' – פירוש, בעת מלחמה, שהוא התר מיוחד, ולא בסתמא. (זכר יצחק ח"א יב)